

Broj: 01-423/18-3
Podgorica, 20.07.2018. godine
MS/MS

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, u skladu sa odredbom člana 41 stav 1 Zakona o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Službeni list CG", br.42/2011 i 32/2014.) i člana 40 Pravila o radu Zaštitnika/ce ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Službeni list CG", br.53/14.), nakon završenog postupka po pritužbi [REDACTED] daje sljedeće

M I Š L J E N J E

I. Uvod

Osuđeno lice [REDACTED], podnio je pritužbu Instituciji Zaštitnika na rad zdravstvene službe Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija.

U pritužbi navodi: da u zatvoru nema uslova da se sprovedi mjera obaveznog liječenja alkoholičara, koju mu je sud izrekao; da nema cjelodnevni medicinski nadzor u zavodu; da od terapije dobija samo tablete za spavanje i raspoloženje; da doktore ne gleda; da nema nikakvih predavanja, grupnih terapija niti vizita, kao ni psihološke podrške; da se nikakav tretman ne primjenjuje prema njemu; da je bilo sve dogovoreno za njegovo liječenje u Specijalnu bolnicu u Kotoru, ali da u zatvoru to nedozvoljavaju; da zatvor nije mjesto gdje se može izliječiti jer je pod neprekidnim negativnim uticajem drugih lica lišenih slobode.

II. Postupanje Zaštitnika

Zaštitnik je nakon prijema pritužbe zatražio i dobio izjašnjenje od Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija u kome je između ostalog navedeno: da je [REDACTED] presudom Višeg suda u Podgorici K.br.74/17 od 28.11.2017.godine, osuđen na kaznu zatvora u trajanju od dvije godine zbog počinjenog krivičnog djela ubistvo u pokušaju iz člana 143 u vezi sa članom 20 KZCG; da se imenovani u pritvoru nalazio od 04.12.2017.godine do 23.04.2018.godine; da je 23.04.2018.godine, premješten na izdržavanje kazne zatvora u KPD-om Podgorica; da mu je redovan istek kazne 23.04.2019.godine; da mu je istom presudom izrečena mjera bezbjednosti obavezno liječenje alkoholičara koja će se izvršiti u ustanovi za izvršenje kazne zatvora ili u odgovarajućoj zdravstvenoj ili drugoj specijalizovanoj ustanovi dok bude postojala potreba za liječenjem, ali ne duže od izrečene kazne zatvora; da u Zavodu postoje adekvatni uslovi za izvršenje mjere bezbjednosti obavezno liječenje alkoholičara u smislu sprovođenja stalne medicinske njege koja u skladu sa aktuelnim smjernicama i preporukama za liječenje bolesti zavisnosti od alkohola podrazumijeva primjenu terapije psihofarmacima od strane nadležnog ljekara specijaliste psihijatar-specijalizovan za rad sa zavisnicima; da se tretman sastoji iz individualnog i grupnog rada i da je zasnovan na dobrovoljnoj osnovi zavisnika; da je uvidom u Izvještaj nadležnih ljekara u Zavodu zaduženih za sprovođenje mjere bezbjednosti obavezno liječenje prema zatvoreniku

██████████ ustanovljeno da od prijema istog (23.04.2018.godine), organizovan početak primjene izvršenja izrečene mjere bezbjednosti te da mu je propisana i blagovremeno omogućena adekvatna terapija predviđena za liječenje bolesti zavisnosti od alkohola koju je imenovani u početku odbijao a zatim djelimično uzimao da bi nakon izvjesnog vremena počeo sa uzimanjem terapije u potpunosti; da nije ispoljavao motivisanost za učestvovanje u grupnoj psihoterapiji niti se isti dobrovoljno prijavljivao kao ni za individualni psihoterapijski tretman, a oba modaliteta su bila dostupna u ustanovi; da je prilikom svakog pregleda iznosio nezadovoljstvo zbog boravka u penalnim ustanovama uz želju da bude upućen u Specijalnu bolnicu u Kotor pri čemu je nekritički iznosio optužbe na medikolegalni sistem uz parcijalnu komplijantnost the odbijanje potrebne terapije psihofarmacima koja mu je dostupna i omogućena u ovoj ustanovi; da sa druge strane u Izvještaju zatvorskih ljekara je navedeno i to da tokom dosadašnjeg perioda boravka u Zavodu zatvorenik Jeknić nije navodio simptome žudnje ni apstinencijalne krize niti je u psihičkom statusu bilo elemenata psihotične fenomenologije kao ni diskontrole impulse već je imenovani pokazivao manipulativne sklonosti sa hostilnim namjerama uz postojanje simulativnih tendencija radi ostvarivanja sekundarne dobiti, te neadekvatnosti u interpersonalnoj komunikaciji i odsustvo introspekcije u svoj problem bolesti zavisnosti kao i motivisanosti za liječenje iste uz očuvan test realnosti te da nema medicinskih indikacija da se zatvorenik uputi u Specijalnu psihijatrijsku bolnicu u Kotoru jer u Zavodu postoje uslovi za izvršenjem izrečene mjere bezbjednosti; da ono što je ukazano u Izvještaju zatvorskih ljekara kada je u pitanju izvršenje mjere bezbjednosti obaveznog liječenja alkoholičara u odnosu na imenovanog zatvorenika je okolnost da li će se mjera vršiti u Zavodu ili Specijalnoj bolnici u Kotoru nije od odlučujućeg značaja za uspjeh u sprovođenju iste već je za navedeno presudna volja i motivacija pacijenta za uspostavljanjem i održavanjem apstinencije; da tokom prethodnog bolničkog liječenja u Specijalnoj bolnici u Kotoru zbog bolesti zavisnosti od alkohola kod imenovanog nije uspostavljena apstinencija niti je postignuta bihevioralna usklađenost u sklopu zavisnosti od alkohola.

Izvršen je uvid u Konzilijum psihijatra

III. Utvrđene činjenice

Uvidom u izjašnjenje, zdravstveni karton i obimnu medicinsku dokumentaciju utvrđeno je sljedeće:

- da je ██████████ presudom Višeg suda u Podgorici K.br.74/17 od 28.11.2017.godine, osuđen na kaznu zatvora u trajanju od dvije godine zbog počinjenog krivičnog djela, ubistvo u pokušaju iz člana 143 u vezi sa članom 20 KZCG;
- da se imenovani u pritvoru nalazio od 04.12.2017.godine do 23.04.2018.godine;
- da je 23.04.2018.godine, premješten na izdržavanje kazne zatvora u KPD-om Podgorica sa redovnim istekom kazne 23.04.2019.godine;
- da je istom presudom osuđenom izrečena mjera bezbjednosti obavezno liječenje alkoholičara koja se ima izvršiti u ustanovi za izvršenje kazne zatvora ili u odgovarajućoj zdravstvenoj ili drugoj specijalizovanoj ustanovi;
- da po navodima zdravstvene službe u zavodu postoje uslovi za izvršenje mjere bezbjednosti obavezno liječenje alkoholičara u smislu sprovođenja medicinske njege;
- da psihoterapijski tretman se sastoji iz individualnog i grupnog rada i zasnovan je na dobrovoljnoj osnovi;

-da osuđeno lice nije ispoljavalo motivisanost za individualni psihoterapijski tretman kao i učestvovanje u grupnoj psihoterapiji;
-da je konzilijum psihijatarata ustanovio da nema medicinskih indicija za upućivanje u Specijalnu bolnicu za psihijatriju u Kotor.

IV. Relevantno pravo

a) *Domaće pravo*

Ustav Crne Gore („Službeni list CG., broj 1/2007 i 38/13) ustanovljeno je:

»Niko ne smije biti podvrgnut mučenju ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju(član 28).
Svako ima pravo na zdravstvenu zaštitu.«(član 69)

Zakonom o zdravstvenoj zaštiti („Službeni list CG., broj 39/04 i 14/10)propisano je:

»Zdravstvena zaštita predstavlja skup mjera, aktivnosti na očuvanju, zaštiti i unapređenju zdravlja, sprečavanju i suzbijanju bolesti i povreda, ranom otkrivanju bolesti, pravovremenom liječenju i rehabilitaciji.(član.1) U oblasti zdravstvene zaštite država obezbeđuje sredstva između ostalih za: zdravstvenu zaštitu lica koja su na izdržavanje kazne zatvora.«(član.13.tačka.10)

Zakonom o izvršenju kazne zatvora,novčane kazne i mjera bezbjednosti („Službeni list CG., broj 35/15)propisano je:

»Zatvorenik ima pravo na zdravstvenu zaštitu, u skladu sa zakonom. Zdravstvena zaštita zatvorenika ostvaruje se u Zavodu, koji je dužan da obezbijedi uslove u pogledu prostora ,kadra i opreme, u skladu sa propisima kojima se uređuje zdravstvena zaštita. Zatvorenik koji zdravstvenu zaštitu ne može ostvariti u Zavodu, ostvaruje je u zdravstvenoj ustanovi,u skladu sa zakonom. Zdravstvena zaštita iz stava 4 ovog člana,ostvaruje se uz legitimaciju zatvorenika iz člana 34 ovog zakona. Vrijeme provedeno na liječenju van Zavoda uračunava se u vrijeme izvršenja kazne zatvora ili kazne zatvora od četrdeset godina, osim u slučaju prekida izvršenja kazne, u skladu sa ovim zakonom. Lice koje rukovodi zatvorom može, uz saglasnost zatvorskog doktora,odobriti zatvoreniku da se liječi u zdravstvenoj ustanovi koja nema zaključen ugovor sa Fondom za zdravstveno osiguranje Crne Gore. (član 48)

Mjera bezbjednosti obavezno liječenje alkoholičara i mjera bezbjednosti obavezno liječenje narkomana izrečene uz kaznu zatvora ili kaznu zatvor od četrdeset godina, izvršavaju se u Zavodu, ako za to postoje uslovi. Ukoliko u Zavodu ne postoje uslovi za izvršenje mjera iz stava 1 ovog člana, kao i kad su mjere izrečene uz novčanu kaznu, sudsku opomenu, uslovnu osudu i kad je osuđeni oslobođen od izvršenja kazne, izvršavaju se u zdravstvenoj ustanovi namijenjenoj za tu svrhu, u skladu sa zakonom.

Ako se mjera bezbjednosti obavezno liječenje alkoholičara i mjera bezbjednosti obavezno liječenje narkomana izrečene uz kaznu zatvora ne izvršavaju u Zavodu, a izvršene su prije isteka kazne

zatvora, na zahtjev suda koji je izrekao te mjere, policija će sprovesti osuđenog na izdržavanje kazne zatvora. (član 144)

Upućivanje na izvršenje

Na izvršenje mjere bezbjednosti iz člana 144 ovog zakona, lice kome je izrečena ova mjera upućuje sud iz člana 14 ovog zakona, a ako se lice nalazi u pritvoru, upućuje ga osnovni sud u čijem sjedištu se izvršava pritvor. Ako se mjera bezbjednosti iz člana 144 ovog zakona ne izvršava u Zavodu, sud iz stava 1 ovog člana, dostavlja pravosnažnu odluku zdravstvenoj ustanovi u koju je osuđeni upućen. Lice kome je izrečena mjera bezbjednosti iz člana 144 ovog zakona, dužno je da se, u roku koji odredi sud, javi zdravstvenoj ustanovi u koju je upućen radi liječenja. (član 145)

Obaveze zdravstvene ustanove

Zdravstvena ustanova u kojoj se izvršava mjera bezbjednosti iz člana 144 ovog zakona, dužna je da primi lice koje je upućeno na izvršenje te mjere. Ako se osuđeni ne javi u zdravstvenu ustanovu na liječenje ili liječenje samovoljno napusti, zdravstvena ustanova o tome, bez odlaganja, obavještava sud iz člana 14 ovog zakona. Kad ocijeni da je prestala potreba za liječenjem lica kome je izrečena mjera bezbjednosti iz člana 144 ovog zakona, zdravstvena ustanova u kojoj se ova mjera izvršava obavještava o tome sud koji je izrekao ovu mjeru. (član 146)

Zakon o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda („Službeni list CG., broj 42/11 i 32/14) ustanovljeno je:

»Zaštitnik vrši svoju funkciju na osnovu Ustava i zakona i u svom radu pridržava se načela pravde i pravičnosti. Zaštitnik/ca, zamjenik/ca, kao i glavni/a savjetnik/ca Zaštitnika/ce i savjetnik/ca Zaštitnika/ce koga /koju Zaštitnik/ca ovlasti, ima pravo da:

-bez najave, izvrši pregled prostorija u organima, organizacijama, ustanovama i drugim mjestima gdje se nalazi ili se može nalaziti lice lišeno slobode;

-bez prethodne najave i odobrenja, posjeti lice lišeno slobode i provjeri poštovanje njegovih prava;

-bez prisustva službenog ili drugog lica, lično ili preko prevodioca, razgovara sa licem lišenim slobode, kao i sa drugim licem za koje smatra da može da pruži potrebne informacije. »

b) Međunarodno pravo

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

» Prema svim licima lišenim slobode postupat će se čovječno i s poštovanjem, zbog urođenog dostojanstva ljudskog bića.«(član 10 stav 1).

Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda

»Niko ne može biti podvrgnut mučenju, ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju (član 3).«

Preporuka Rec(2006)2 Komiteta ministara državama članicama u vezi sa evropskim zatvorskim pravilima

»Zatvorska uprava vodi računa o zdravlju svih zatvorenika pod njenim nadzorom.(III dio, tačka 39). Zdravstvena služba u zatvoru organizuje se u tijesnoj vezi sa opštom zdravstvenom službom zajednice ili države.

Zatvorenici treba da imaju pristup zdravstvenim službama u zemlji bez diskriminacije po osnovu njihovog pravnog statusa. Zdravstvena služba u zatvoru mora nastojati da otkrije i liječi fizičke ili psihičke bolesti ili nedostatke od kojih zatvorenik boluje.

Sve neophodne medicinske, hirurške i psihijatrijske usluge koje u svrhu liječenja postoje u zajednici, moraju biti na raspolaganju i zatvorenicima u svrhu liječenja. Obezbjediće se da zatvoreniku u svakom trenutku lekar bude na raspolaganju bez odlaganja u hitnim slučajevima.

Bolesni zatvorenici kojima je potrebno specijalističko liječenje premjestiće se u specijalne institucije ili civilne bolnice, ukoliko takvo liječenje nije moguće obezbijediti u zatvoru. Zatvorenici neće biti podvrgavani bilo kakvim eksperimentima bez njihove saglasnosti. Eksperimenti nad zatvorenicima koji mogu rezultirati fizičkom povredom, duševnom patnjom ili drugim narušavanjem zdravlja su zabranjeni.«

IV. Zaključna ocjena

Uvidom u predmetnu dokumentaciju ustanovljeno je da je podnosilac pritužbe ██████████ presudom Višeg suda u Podgorici, osuđen na kaznu zatvora u trajanju od dvije godine i da mu je pored ove kazne izrečena mjera bezbjednosti obavezno liječenje alkoholičara koja se ima izvršiti u ustanovi za izvršenje kazne zatvora ili u odgovarajućoj zdravstvenoj ili drugoj specijalizovanoj ustanovi, u skladu sa zakonom. Kako je konzilijum psihijatra ustanovio da nema medicinskih indicija za upućivanje u Specijalnu bolnicu za psihijatriju u Kotor, Zaštitnik nije našao da su podnosiocu pritužbe povrijeđena prava postupanjem zdravstvene službe ZIKS-a.

Međutim, ova problematika otvara niz pitanja, počev od prikladnosti mjesta u kojem se sprovodi mjera, kadrovskih pretpostavki, zatim do načina izvršenja odnosno učinka koji liječenje u zatvorskom okruženju stvara. Zatvorsko okruženje u kojem se tretman vrši, te činjenica da se liječenje sprovodi protiv volje zatvorenika, otežavaju izvršenje same mjere te dovode u pitanje krajnje učinke takvog tretmana. Motivacija za uključivanje u tretman predstavlja ključni element liječenja psihičkih smetnji, a da iskustva pokazuju da zatvorenici u pravilu imaju vrlo malo motivacije za takvo liječenje te redovno liječenje posmatraju kao sredstvo manipulacije

S tih razloga da su ova pitanja bila predmet posebne pažnje Zaštitnika, pa je tim povodom sačinio poseban Izvještaj o ostvarivanju prava mentalno oboljelih lica lišenih slobode, smještenih u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija¹ i dao niz preporuka koji se tiču ove problematike.

U tom izvještaju ustanovio između ostalog da se psihijatrijsko liječenje u Zavodu uglavnom svodi na medikamentozni tretman, odnosno da se ne sprovodi bilo koji vid psihoterapijskog tretmana, individualnog ili grupnog, osim za zavisnike od psihoaktivnih supstanci koji je i sam ograničenog dometa i da se ne sprovodi ni radno-okupaciona terapija.²

Stoga i ovom prilikom ponavljamo date preporuke u prethodno navedenom Izvještaju i to: Ministarstvu pravde - Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija, da :

- Razmotri potrebu hitnog uspostavljanja psihijatrijskog odjeljenja (jednice) u Zavodu.
- Posveti posebnu pažnju u pogledu psihijatrijske zaštite zatvorenicima sa nekom od izrečenih mjera obaveznog liječenja u psihijatrijskoj ustanovi, a koji borave zatvorskim uslovima, usled nedostatka kapaciteta u Specijalnoj psihijatrijskoj bolnici u Dobroti.
- Kontinuirano sprovodi psihoterapijsku, psihosocijalnu i radno okupacionu terapiju u tretmanu mentalno oboljelih zatvorenika.

¹ <http://www.ombudsman.co.me/img-publications/23/final-izvjestaj-mentalno-oboljeli-22.1.2018..pdf>

² [http://www.ombudsman.co.me/img-publications/23/final-izvjestaj-mentalno-oboljeli-22.1.2018..pdf\(str.32\)](http://www.ombudsman.co.me/img-publications/23/final-izvjestaj-mentalno-oboljeli-22.1.2018..pdf(str.32))

- Obezbjedi da se razgovori između psihijatra i pacijenta obavljaju bez prisustva drugih lica, osim ako psihijatar izričito ne zatraži prisustvo službenika obezbjeđenja.
- Uključi psihologe u rad zdravstvene službe.

ZAMJENICA ZAŠTITNIKA
LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA CRNE GORE
Zdenka Perović

Dostavljeno:

- podnosiocu pritužbe
- Zavod za izvršenje krivičnih sankcija